

**ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ
НА ОСНОВІ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ**

Інтеграція України у світову господарську систему, євроінтеграційні прагнення нашої держави зумовлюють пошук нових підходів до підвищення конкурентоспроможності як держави у цілому, так і окремих її регіонів, які б були зрозумілими для світової спільноти. Одним із таких підходів є кластерний підхід.

Кризові явища в світовій економіці останніх років обумовили підвищений інтерес до кластерів як мобільних самодостатніх економічних модулів, які можуть швидко та ефективно реагувати на зміни в оточуючому їх середовищі.

В Україні склалося протиріччя між об'єктивно існуючою потребою у переході до інноваційного соціально-орієнтованого типу економічного розвитку на основі кластерної моделі, що відображено у програмних документах органів державної влади, зокрема у Державній стратегії регіонального розвитку до 2015 року, Державній цільовій економічній програмі «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки», Концепції державної регіональної політики, Концепції державної промислової політики та ін., та діючим правовим регулюванням як інноваційної діяльності в цілому, так і діяльності кластерів зокрема.

Національна конкурентоспроможність є необхідною, проте не достатньою передумовою конкурентоспроможності регіону на світовому ринку, це пов'язано з тим, що на відміну від промислово розвинутих країн в Україні, зокрема виокремлюють національну та міжнародну конкурентоспроможність. Для забезпечення сталого розвитку регіону він має зайняти свою нішу у світогосподарській системі, передумовою чого є підвищення його міжнародної конкурентоспроможності.

Оцінивши значний вклад в розробку теорії та практики кластерів зарубіжних і вітчизняних вчених ми дійшли висновку, що виконані дослідження і розробки поки що не дають відповіді на багато теоретико-методичних та практичних питань, зокрема існує гостра необхідність в розробці чіткої термінології. У вітчизняній економічній літературі відсутня єдність думок відносно визначення категоріального апарату, притаманному даному напрямку дослідження.

Вивчення проблематики кластерів, їх розвитку та впровадження на території України, показало, що багато авторів допрацювали, переглянули, враховуючи особистий досвід упровадження кластерів.

На основі аналізу різних теоретичних підходів до розуміння поняття кластеру, можна відокремити наступні ознаки, які притаманні будь-якому кластеру незалежно від його типу: поєднання бізнесу, науки, освіти; підтримка місцевих та центральних органів влади; спільна мета та ідеологія; бренд кластеру; інноваційність; розвиток в рамках кластеру ефективних комунікацій.

З огляду на те, що термін «кластер» є новим для вітчизняної економіки і поки що не визначення цього терміну в законодавстві України, то необхідним є розмежування існуючих близьких до кластера понять від поняття «кластер». Так відмінними рисами науково-виробничого

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

комплексу від поняття «кластер» є те, що він формується лише на рівні регіону, зорієнтований на виконання певної цільової регіональної науково-технічної програми та передбачає лише формальні об'єднання [1]. Територіально-виробничий комплекс (ТВК) відрізняється тим, що обов'язковим є технологічний зв'язок між підприємствами та вертикальна інтеграція підприємств, ТВК не враховує ринковий механізм та держава втратила свою роль в його діяльності через зміну характеру суспільного продукту [2, с.3-9]. Відрізняється поняття «кластер» від понять промислової площадки, промислового району тим, що вони представляють собою інфраструктуру для формування та розвитку кластерних ініціатив [1]. Технопарк та технополіс відрізняються тим, що створюють інноваційну інфраструктуру для формування високотехнологічних кластерів [3, с.76-81]. Відмінними рисами спеціальної економічної зони є доповнення ефекту промислових площадок, вузлів та районів особливими інституціональними умовами функціонування, що створює сприятливі умови для формування та функціонування кластерів [3, с.70-81].

Приведені відмінні риси поняття «кластер» від суміжних із ним понять, на нашу думку характеризує переваги кластерної моделі розвитку, котра надає підприємствам-учасникам наступні переваги такі, як підвищення продуктивності, впровадження інновацій, активізація підприємницької ініціативи, розвиток ефективних комунікацій та поширення інформації.

Відмінність кластерних систем від інших типів об'єднань лежить у налагодженні відносин між підприємствами і представниками інфраструктурних організацій, партнерських і ділових взаємин щодо реалізації спільних проектів членами промислової групи.

Основна мета кластера полягає в підвищенні внутрішньої і міжнародної конкурентоспроможності його членів за рахунок комерційної і некомерційної співпраці, наукових досліджень і інновацій, освіти, навчання і заходів політики підтримки.

Позитивними ефектами кластерної взаємодії є наступні:

- зростання продуктивності виробництва;
- підвищена сприйнятливість до можливостей інновацій і глибокої виробничої спеціалізації;
- розширений доступ до ринків збуту, спеціалізованих постачальників, послуг, кваліфікованої робочої сили, технологічних знань;
- підвищений рівень формування нових підприємств (п'ятого та шостого економічних укладів);
- велика гнучкість і ефект масштабу («колективна ефективність»);
- спільна діяльність (синергетичний ефект).

Більш інтенсивний розвиток кластерних систем можливий при використанні таких засад: інноваційності; використанні потенціалу високопрофесійних фахівців; прискореного обміну між членами кластера інформацією, знаннями, ноу-хау; найбільш оптимального використання внутрішніх і зовнішніх інвестицій; інтеграції на своїй території економічної і соціальної політики для створення на її основі максимально сприятливого клімату для підприємництва й суспільства в цілому; переміщенні акцентів від централізовано-національної до регіональної економіки.

Кластери створюють передумови для розвитку інноваційної діяльності, підвищення продуктивності й рентабельності сектора малих і середніх підприємств. В умовах глобалізації регіональні структури, що не зможуть, спираючись на кластерний аналіз, сформувати кластер, утратять конкурентоздатність і ринкову стійкість. Цей новий напрям економічних перетворень в Україні набуває особливого значення у світлі європейської інтеграції. В Європі, як і в розвинутих

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

країнах інших континентів, процеси кластеризації набули незворотного характеру й істотно впливають на глобальні процеси розвитку національної і світової економіки.

Кластерна теорія розвитку національної економіки знаходиться на початковому етапі свого становлення, тому, на нашу думку, виникає необхідність розробки прикладних аспектів створення кластерів в Україні.

Кластери виникають у регіонах, які мають специфічні переваги для розміщення підприємств, що працюють в тій або іншій галузі, а також можуть сприяти встановленню зв'язків і співпраці між ними. Кластери також повністю використовують свій економічний потенціал, якщо володіють надійними зв'язками з ринком і іншими кластерами та учасники кластерів співробітничать задля зміцнення цих зв'язків і узгодження своїх рішень, які не спрямовані на те, щоб порушити збалансовані ринкові відносини.

Успішний досвід країн-членів ЄС свідчить, що ринковий механізм через інноваційні кластери сприяє взаємному узгодженню технологічних, економічних та значною мірою соціальних параметрів інноваційного зростання. Перехід до нової інноваційної моделі розвитку відбувається відповідно до змісту та значення НТП, обумовлюється темпами його поширення на всі сектори економіки, зростанням кількості нововведень та скороченням життєвого циклу виготовленої продукції, усвідомленням важливості невеликих удосконалень, їх органічного зв'язку з процесом радикальних нововведень, розмаїттям джерел інновацій.

За таких обставин кластерна інноваційна модель є найбільш ефективним ринковим механізмом підвищення конкурентоспроможності регіонів і країни в цілому.

Розуміння кластерної концепції в світовій спільноті швидко зростає, що підтверджують успіхи країн із різними політичними та соціально-економічними системами – Фінляндії, Словенії, Китаю, В'єтнаму, Індії, Туреччини та інших країн, де саме кластери стають ключовим компонентом національних і регіональних програм економічного розвитку.

Матеріали Звіту з конкурентоспроможності 2010/2011, підготовленого Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ), містять аналіз рейтингу конкурентоспроможності України та ряду інших країн, здійснений на основі Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК).

Порівняно з попереднім Звітом (рис. 1)[4] місце України у рейтингу погіршилося на 7 позицій – з 82 (серед 133 країн) до 89 місця (серед 139 країн). Серед країн СНД позаду України залишились лише Грузія (93 місце) та Вірменія (98 місце).

Аналіз рейтингу України у ГІК 2010/2011 за складовими (рис. 2)[4] показує, що Україна втратила свої позиції майже за всіма субіндексами.

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

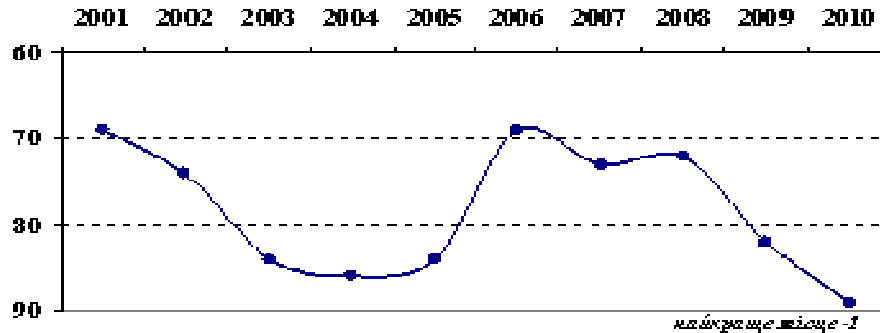

Рис. 1. Місце України у ГІК за 2001-2010 р.р.

Покращення рейтингу відмічено лише за двома субіндексами: інфраструктура та охорона здоров'я й початкова освіта, які, як і у попередньому Звіті, залишились в сфері потенційних загроз для конкурентоспроможності країни. На покращення рейтингу зазначених субіндексів позитивно вплинули відповідні конкурентні переваги: розширення ринку мобільного зв'язку, покращення якості загальної інфраструктури, насамперед, залізничної та зменшення показника дитячої смертності, а також забезпечення достатнього рівня якості початкової освіти.

Найбільших втрат Україна зазнала за такими важливими складовими, що знаходяться в сфері критичного відставання, як: «Макроекономічна стабільність» (на 26 пунктів), «Рівень розвитку товарного ринку» (на 20 пунктів), «Рівень розвитку фінансового ринку» (на 13 пунктів), «Державні та суспільні установи» (на 14 пунктів). Слабкість інституційної бази в Україні зумовлює її відставання у Глобальному рейтингу конкурентоспроможності, тоді як забезпечення інституціональних основ ринкової економіки є передумовою реалізації конкурентних переваг країни на міжнародному ринку розподілу праці.

Внаслідок недосконалої інституційної бази Україні не вдалося адекватно і вчасно відреагувати на поширення світової фінансової кризи, у результаті чого вона втратила позиції у забезпеченні макроекономічної та фінансової стабільності. Найбільш критичного рівня досягли показники дефіциту державного бюджету та інфляції, що негативно вплинуло на оцінку кредитного рейтингу країни (99 місце). Зволікання вітчизняного фінансового ринку у подоланні наслідків кризи призвело до подальшого падіння його рейтингу, що характеризується недовірою до надійності банків (138 місце) та згортанням кредитної активності – доступність позик (130 місце). Реакцією на товарному ринку на процеси фінансової кризи стало згортання внутрішньої конкуренції і посилення монопольного домінування. Невирішення проблем регуляторної політики виступає додатковим фактором, що гальмує розвиток конкурентоздатного бізнес-середовища.

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

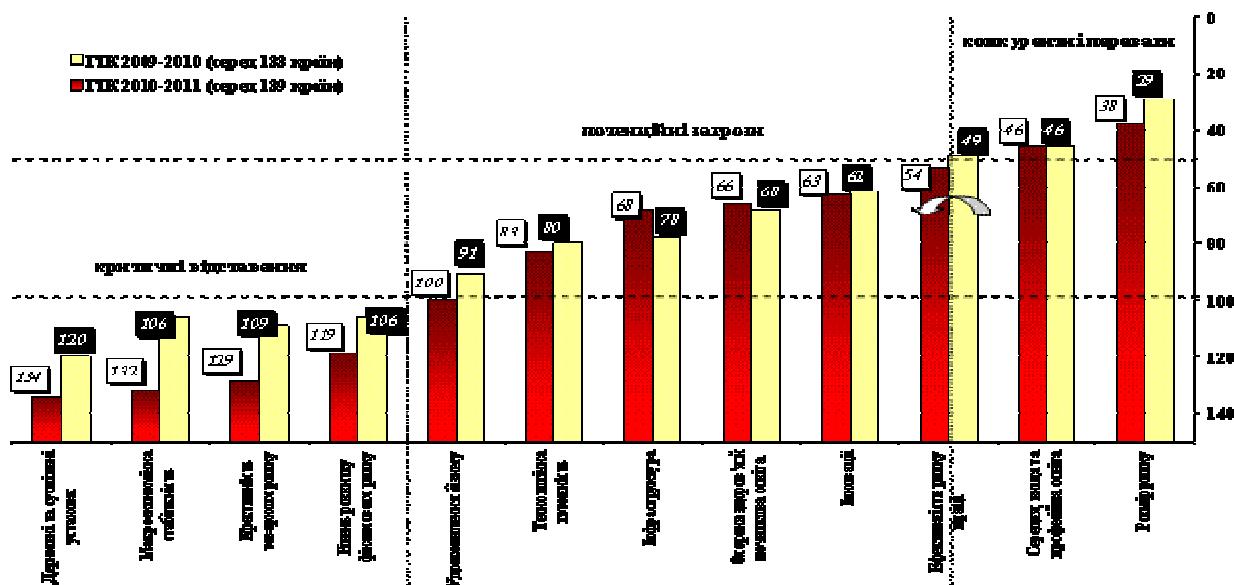

Рис. 2. Структура ГКІ України у звітах 2009/2010 – 2010/2011р.р.

Найбільших втрат Україна зазнала за такими важливими складовими, що знаходяться в сфері критичного відставання, як: «Макроекономічна стабільність» (на 26 пунктів), «Рівень розвитку товарного ринку» (на 20 пунктів), «Рівень розвитку фінансового ринку» (на 13 пунктів), «Державні та суспільні установи» (на 14 пунктів). Слабкість інституційної бази в Україні зумовлює її відставання у Глобальному рейтингу конкурентоспроможності, тоді як забезпечення інституціональних основ ринкової економіки є передумовою реалізації конкурентних переваг країни на міжнародному ринку розподілу праці.

Внаслідок недосконалої інституційної бази Україні не вдалося адекватно і вчасно відреагувати на поширення світової фінансової кризи, у результаті чого вона втратила позиції у забезпеченні макроекономічної та фінансової стабільності. Найбільш критичного рівня досягли показники дефіциту державного бюджету та інфляції, що негативно вплинуло на оцінку кредитного рейтингу країни (99 місце). Зволікання вітчизняного фінансового ринку у подоланні наслідків кризи призвело до подальшого падіння його рейтингу, що характеризується недовірою до надійності банків (138 місце) та згортанням кредитної активності – доступність позик (130 місце). Реакцією на товарному ринку на процеси фінансової кризи стало згортання внутрішньої конкуренції і посилення монопольного домінування. Невирішення проблем регуляторної політики виступає додатковим фактором, що гальмує розвиток конкурентоздатного бізнес-середовища.

До сфери критичних відставань наблизився рейтинг субіндексу «Удосконалення бізнесу», який знизився на 9 пунктів до 100 місця. Негативний вплив на його оцінку мала відсутність у компаній стратегічного бачення розвитку, побудованого на використанні прямих ринків зовнішньої дистрибуції, професійного маркетингу та співробітництва з науково-дослідною сферою.

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

Субіндекс «Ефективність ринку праці», втративши лише 5 пунктів, перетворився для України з конкурентних переваг у ГІК 2009/2010 на потенційну загрозу через зниження оцінки респондентів рівня довіри професійному менеджменту, співпраці у відносинах робітник-роботодавець та рівня «відтоку умів». Такі низькі результати засвідчують нестачу робочих місць на ринку праці, низьку мотивацію легальної зайнятості і, як результат, проблему з адекватністю виконаної роботи. Водночас на досить високому рівні залишається індекс еластичності умов праці (31 бал, тоді як середній бал для Східної Європи та Центральної Азії – 29,2), при оцінці якого досліджується жорсткість регуляторних норм при наймі / звільненні робітників.

Утримати свої позиції в сегменті конкурентних переваг вдалося субіндексу «Розмір ринку», незважаючи на досить значне падіння (на 9 пунктів), та субіндексу «Середня, вища та професійна освіта», який залишився без змін. На формування рейтингу «Розмір ринку» суттєво вплинуло скорочення розміру як внутрішнього ринку, у співвідношенні до ВВП (у паритеті купівельної спроможності), так і зовнішнього ринку на 18,6% та 15,2%, відповідно.

У сфері освіти конкурентними перевагами залишається охоплення населення середньою та вищою освітою, а також якість викладання математичних та прикладних наук. На загальний рівень освіти негативно вплинула низька якість шкіл професійного менеджменту та обмеженість дослідницьких та тренінгових центрів у регіонах[4].

Для виявлення взаємозв'язків між конкурентоздатністю регіону та його кластерним розвитком є необхідність розглянути конкурентоздатність Одеської області. У міжрегіональному рейтингу ІГК (Індекс Глобальної Конкурентоспроможності) 2009-2010 р.р., який складається з 15 регіонів, Одеська область розташувалася на 3-му місці, пропустивши вперед місто Київ і Запорізьку область. Із загальним балом 4,11 область зайняла 68-місце в глобальному рейтингу конкурентоспроможності, що відповідає рівню таких країн, як Чорногорія, Казахстан і Греція. В індивідуальному порівнянні область випереджає такі країни ЄС – 12, як Румунія і Болгарія, а також всі держави СНД (за винятком Російської Федерації). У глобальному рейтингу оцінка конкурентоспроможності регіону трохи вища, ніж для України в цілому (4,09) [5, с. 72].

Одеська область – один з двох регіонів (поряд із Запорізькою), які мають регіональний бал вище середнього значення, в розрізі всіх компонент ІГК, Разом з тим, на міжрегіональному фоні у області немає явно виражених сильних сторін: регіон не лідирує ні за однією із складових ІГК, займаючи при цьому з другого до восьмого місця в рейтингу (табл. 1).

Таблиця 1

Результати Одеської області за 12 складовими конкурентоспроможності [5, с. 73]

Складові конкурентоспроможності	Одеська область	Країна з найкращім рейтингом
ІГК	4,1	5,7
Базові вимоги	4,4	6,2

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

Громадські і приватні установи	3,7	6,2
Інфраструктура	3,4	6,6
Макроекономічна стабільність		6,5
Охорона здоров'я та початкова освіта	5,7	6,6
Підсилювачі ефективності	4,1	5,8
Вища освіта та професійна підготовка	4,5	6,1
Ефективність ринку товарів та послуг	3,9	5,8
Ефективність ринку праці	4,7	5,8
Розвиненість фінансового ринку	3,7	6,2
Оснащеність новими технологіями	3,1	6,0
Розмір ринку		6,9
Фактори розвитку та інноваційного потенціалу	3,3	5,8
Рівень розвитку бізнесу	3,6	5,9
Інновації	3,0	5,8

Є необхідність в акцентуванні уваги на складову ІГК «інновації» Одеської області яка є базовою складовою кластерних структур. Одеська область посідає 5-е місце серед 15 українських регіонів згідно складовій «інновації». У глобальному рейтингу область розташувалась на 81-ій позиції, конкуруючи з Філіппінами. За оцінками бізнесу, регіон має достатні можливості для розвитку інновацій, які дозволяють йому мати конкурентну перевагу в глобальному масштабі. На підтвердження цього можна зазначити, що частка реалізованої інноваційної продукції, в загальному обсязі промислової продукції області, помітно перевищує середній рівень в Україні: 13,4% проти 6,7% [5, с.75].

Слід зазначити, що більшість індикаторів рівня розвитку обласного бізнесу перевищують середній показник по регіонах. В свою чергу, за ступенем розвитку бізнес-кластерів Одеська область, за оцінками бізнесу, посідає друге місце серед українських регіонів, поступаючись Донецької області. Даний напрямок економічного розвитку регіону перебуває в центрі уваги місцевої влади, в плани якої входить створення у 2009-2013 рр. в області цілої низки інноваційних виробничо-технологічних кластерів у сфері транспорту, зв'язку, сільського господарства, переробної промисловості, рекреації і туризму. Необхідно зауважити, що цей напрямок перебуває на етапі проектного опрацювання.

На нашу думку, важливим індикатором ефективності структурних зрушень у напрямку підвищення конкурентоспроможності національної та регіональної економіки є визначення часток секторів за рівнем технологічного розвитку. Саме високотехнологічні виробництва в багатьох країнах отримують випереджальний розвиток, що забезпечує зростання їх частки в

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

економіці. У розвинених країнах частка високотехнологічних галузей у обробній промисловості складає 15-25%. Однак в Одеській області частка відповідних галузей в обсязі реалізованої продукції обробної промисловості склала 4,4%, зменшившись порівняно з 2005 роком у півтора рази. Знижується також частка середньо- і високотехнологічних виробництв.

Для визначення, у яких секторах економіки Одеської області існують кластери та можливо їх формування, необхідно передусім порівняти структуру економіки регіону зі структурою національної економіки. Найбільший внесок у створення доданої вартості в нашому регіоні вносять транспорт і зв'язок. Частка цих галузей складає 26,4% і є найбільшою серед регіонів країни. У транспорті та зв'язку у 2010 році було 121,3 тис працівників – 11,4% усіх зайнятих.

Зазначена особливість економіки Одеської області пов'язана насамперед із його унікальним географічним становищем – територією регіону проходять п'ять міжнародних транспортних коридорів. Потужний міжгалузевий транспортний комплекс Одещини представлений усіма основними видами транспорту – залізничним, автомобільним, водним (морським і річковим), трубопровідним, авіаційним. В області функціонують вісім морських портів, з яких сім торговельних – Одеський, Южний, Іллічівський, Білгород-Дністровський, Ізмаїльський, Ренійський, Усть-Дунайський і один рибний – Іллічівський.

Частка сільського господарства є також значною. До того ж у сільському господарстві зайнято майже 200 тисяч працівників. У сільськогосподарському виробництві переважає продукція рослинництва. Провідними галузями рослинництва в області є зернове господарство, вирощування технічних культур – соняшнику (повсюдно) та цукрового буряку (у північних районах), овочівництво, виноградарство та садівництво.

При аналізі структури реалізованої продукції промисловості Одеської області (табл. 6) привертає увагу насамперед висока частка харчової промисловості (30,8%), що більш ніж вдвічі перевищує її частку у промисловості країни.

Вона представлена плодово-консервною, виноробною, олійно-жировою, цукровою, чайною, борошно-круп'яною промисловістю, виробництвами харчових концентратів, а також молочною, лікєро-горілчаною, безалкогольних напоїв, кондитерською галузями. Продукція харчової промисловості Одеського регіону користується стійким і зростаючим попитом на внутрішньому і зовнішньому ринках. Відносно високою (15,4%) є також частка машинобудування.

На території області розташовані унікальні машинобудівні підприємства, що мають загальнодержавне значення. Відносно значною є також частка виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції. Діють 148 підприємств із виробництва будівельних матеріалів. Вони виготовляють цеглу, черепицю, цемент, бетонні, залізобетонні конструкції, облицювальні матеріали тощо. Варто зазначити, що висока частка продукції хімічної та нафтохімічної промисловості пов'язана насамперед із діяльністю Припортового заводу.

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

Одеська область, і в першу чергу її приморська смуга, має високий рекреаційний природно-ресурсний потенціал: теплий клімат, морські пляжі, лікувальні грязі, джерела мінеральних вод, рапа лиманів та озер, унікальні природні комплекси, привабливі краєвиди, мисливські та рибальські угіддя, акваторії лиманів, озер, моря. Поєднання всіх цих факторів і умов визначає рекреаційну цінність території області, формує її рекреаційний потенціал. Зазначимо також, що, на відміну від інших регіонів, де переважну частину природно-рекреаційного потенціалу складають ресурси відпочинку і туризму, 59% відповідного потенціалу в Одеській області – ресурси санаторно-курортного лікування.

Частка водного потенціалу у природно-ресурсному потенціалі регіону складає 11,1%. Однак забезпеченість водними ресурсами в розрахунку на одного жителя складає 62% середнього по Україні. До того ж якість води у Дунаї, Дністрі та деяких озерах є низькою.

Площа лісів у Одеській області складає 161,4 тис. га. На регіон приходить лише 1,2% всього лісового потенціалу України. Це, у свою чергу, обумовлює порівняно низький потенціал мисливських ресурсів. Більш важливе значення мають рибні ресурси. У той же час 78,8% фауністичного потенціалу регіону складають медоносні ресурси.

Частка Одеської області в мінеральному потенціалі України складає лише 0,2%. При цьому фактично єдиний вид мінеральних ресурсів, що розробляється, – будівельні матеріали. В області розвідано 139 родовищ будівельної мінеральної сировини.

Аналіз стану промислової сфери та чинників, що стримують її подальший розвиток, дозволяє згрупувати основні проблеми, характерні для усіх видів діяльності промислового комплексу.

1) Проблеми правового забезпечення:

- відсутність інвестиційно привабливого законодавства, дієвих гарантій для інвестора;
- нерозвиненість правових механізмів регулювання ринку промислової продукції, включаючи встановлення умов доступу на національний ринок зарубіжних імпортерів, відсутність ефективного захисту від контрафактної і контрабандної продукції, забезпечення балансу інтересів між виробниками, оптовиками і підприємствами роздрібною торгівлі;
- висока вартість кредитних ресурсів.

2) Організаційні та економічні проблеми:

- неефективна структура промислового виробництва, яка не відповідає структурі виробничих потужностей;
- відсутність міжгалузевої збалансованості виробництва на основі закінченого технологічного циклу;

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

- незадовільний рівень інноваційної діяльності на більшості підприємств: низький (порівняно з потенційними можливостями) рівень впровадження науково-технічних розробок у виробництво та випуск інноваційної продукції;
- недостатній рівень завантаження виробничих потужностей підприємств різних галузей, а також надмірність існуючих виробничих потужностей з огляду на реальні потреби внутрішнього і зовнішнього ринку;
- високий рівень зносу основних фондів (моральний та фізичний) в більшості галузей промисловості, значне відставання стану основних фондів від технологічного рівня розвинених країн;
- нераціональне використання окремими промисловими підприємствами земельних ресурсів;
- невикористання можливостей кооперації промислових підприємств області;
- надмірна частка накладних витрат у структурі собівартості продукції;
- високий рівень енерговитратності виробничих процесів;
- недостатньо ефективна фінансова діяльність промислових підприємств: недостатні обсяги інвестицій у виробництво та інноваційну діяльність; значна кількість збиткових підприємств; незадовільний стан взаєморозрахунків підприємств, що характеризується значними обсягами простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості;
- погіршення фінансового потенціалу та матеріально-технічної бази науково-дослідних установ;
- відносно пасивна участь керівництва окремих підприємств у виробленні стратегії розвитку.

3) Соціальні проблеми:

- недостатній рівень заробітної плати по окремих галузях та підприємствах;
- наявність диспропорцій у структурі витрат на виробництво за рахунок низької частки витрат на оплату праці;
- наявність по окремих підприємствах заборгованості із виплати заробітної плати;
- недостатній рівень кваліфікаційної підготовки, в тому числі керівного корпусу та управлінського апарату підприємств, які виявляють непристосованість до роботи в ринкових умовах;
- недостатня забезпеченість та вплив кваліфікованих робочих кадрів як з промислових підприємств, так і установ, які займаються науковою роботою та впровадженням високих технологій.

4) Проблеми інформаційного забезпечення:

- відсутність чіткої системи інформування підприємств області щодо номенклатури та техніко-економічних вимог до продукції, яка закуповується за кошти місцевого бюджету;
- недостатнє інформаційне забезпечення підприємств з питань наявності науково-технічних розробок та можливості їх застосування.

У вирішенні питання забезпечення потреб області продукцією підприємств комплексу також існують істотні прогалини. Регіональні виробники не забезпечені своєчасним інформуванням про номенклатуру продукції, що необхідно закуповувати, та технічними вимогами до неї. Зазначене приводить до однозначного висновку – вектори подальшого розвитку промисловості потребують істотного змінення, оскільки можливості екстенсивного розвитку вже фактично вичерпані.

Досвід впливу економічної кризи показав, що високий рівень експортоорієнтованості промислових підприємств не забезпечує нарощування потенціалу та відновлення позитивної динаміки показників. Тому пріоритетними напрямками розвитку галузей промисловості та виробництв комплексу на забезпечення потреб внутрішнього ринку, розташованих на територіях пріоритетного розвитку, південно-західних та північних районах області є наступні:

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

- у виробництві харчових продуктів – збільшення виробництва якісних продуктів для внутрішнього ринку за умов використання та нарощування потенціалу олійножирового виробництва, відновлення виробництва консервно-овочевої продукції, підвищення якості м'ясо-молочної продукції відповідно до світових вимог, завантаження потужностей борошномельно-круп'яної галузі, запровадження сучасних маркетингових стратегій для збільшення виробництва та продажу продукції виноробства;
- машинобудуванні – розвиток виробництв телекомунікаційних технологій та засобів зв'язку (електронних лічильників, устаткування для будівництва локальних обчислювальних мереж), впровадження сучасних технологій з виробництва новітньої кабельно-провідникової продукції для телекомунікацій, енергопостачання та обігріву, металорізального обладнання (термічного і лазерного різання з програмами оптимального розкрою прокату, повітряно-розподільного устаткування), виробництва транспортних засобів (легкових автомобілів, причепів) та побутової техніки;
- хімічної і нафтохімічної промисловості – зростання випуску лікарських засобів та фармацевтичних препаратів, синтетичних миючих засобів пластмасових виробів, якісної лакофарбової продукції;
- легкої промисловості – розширення асортименту та освоєння нових видів товарів швейно-трикотажної промисловості із застосуванням новітніх технологій, виробництво спеціального робочого одягу та взуття з підвищенням конкурентоспроможності та якості продукції вітчизняних виробників;
- будівельних матеріалів – розвиток виробництва продукції для домобудування, готових бетонних сумішей, цегли для житлового будівництва на задоволення попиту будівельних компаній та населення.

Україна – одна з не багатьох країн Європи, де на загальнодержавному рівні відсутні заходи, спрямовані на підтримку мережевих виробничих систем. Відсутність політичної волі щодо підтримки кластерів частково пояснюється тим, що такі програми дають результати через декілька років. У Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області на період до 2015 року пропонується використання кластерних систем для підвищення конкурентоздатності регіону. Але щорічні Програми соціально-економічного розвитку побудовані на традиційних засадах.

При всій важливості державної підтримки варто мати на увазі, що значна частина кластерів у розвинених країнах була створена без участі владних структур. У той же час немає та не може бути кластерів, створених без активної участі самих підприємців.

На нашу думку, кластерна політика має бути, спрямованою на посилення економічної динаміки наявних і поліпшення передумов для виникнення нових кластерів.

Успішна кластерна політика стає реальністю там, де підприємства самі або через участь в асоціаціях і інших об'єднаннях беруть активну участь в її виробленні, визначають критичні питання для їх сумісного вирішення з погляду ринкових перспектив, а також усувають наявні проблеми.

На нашу думку, адаптація кластерної концепції до українських реалій можлива за умовами реалізації наступних механізмів. Через пошук пріоритетних областей у межах окремих

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

територій з відповідними потенційними можливостями розвитку; через формування територіальних кластерів їх об'єднань галузевого напрямку; через раціональне використання трудових, фінансових і матеріальних ресурсів регіону; через використання переваг підприємницьких структур залежно від їх територіального розташування [6].

Все це прискорить очікуваний результат щодо збільшення кількості кластерних об'єднань в Україні і їх позитивний вплив на економічне зростання. Оскільки за останні роки в свідомості і поведінці громадян України (зокрема, керівники підприємств, представників влади і керівників різних установ, асоціацій, громадських організацій) продовжують відбуватися значні зміни, то впровадження кластерних технологій об'єднання підприємств сприятиме зростанню ділової активності підприємницьких структур, поліпшенню інвестиційного клімату регіонів, розвитку в них соціальних, економічних, інформаційних і інтеграційних систем, що, у свою чергу, неодмінно дасть імпульс для інтенсивнішого розвитку підприємництва, залучення інвестицій і економічного підйому регіонів.

Україні, щоб вийти з кризи, скоротити наростаюче відставання, підвищити конкурентоспроможність підприємств, необхідно здійснити низку науково обґрунтованих заходів, серед яких певне місце займає, на нашу думку, створення та розвиток мережі підтримки промислових кластерів, що об'єднують виробничі підприємства.

На нашу думку, утворення кластерів у певній місцевості передбачає розробку та проведення:

1. Комплексу законодавчих та організаційних нормативів. Сюди мають увійти новітні стандарти формування кластерів, тестування та сертифікації продукції, що випускається, контролю за якістю товарів та послуг, що виробляють підприємства, які входять до кластера. Важливе значення мають також усунення бар'єрів внутрішньої та зовнішньої конкуренції, організація відповідних департаментів урядових (національних та місцевих) установ, що займаються проблемами кластерів.

2. Комплексу економічних заходів, а саме:

- зосередження зусиль щодо залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій у кластери;
- створення локальних фінансово-промислових груп та інвестиційних фондів;
- сприяння нарощуванню темпів експорту продукції з кластерів, зосередження

зусиль на формуванні більш глибокої обробки продукції, що випускається;

- утворення нових зон вільної торгівлі, промислових парків та парків постачальників, у т.ч. технопарків.

3. Комплексу інфраструктурних заходів, а саме:

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

- покращення транспортних умов регіону, комунікацій, ліній зв'язку, природозахисних споруд;
- підтримка наукових розробок у галузі локальних та міжнародних кластерів та стимулювання зв'язків типу «економічна наука-бізнес»;
- формування освітніх спеціалізованих програм, зорієнтованих на обслуговування кластерів, що утворюються (програми підготовки та перепідготовки спеціалістів і фахівців з управління кластерами).

4. Комплексу гуманітарних заходів, а саме:

- популяризація та роз'яснення ідей кластерів широкому загалу населення за допомогою засобів масової інформації (медіа-центрів);
- подолання негативного впливу проблеми глобалізації на ментальному рівні, тому що більшість людей, які населяють територію, сприймають процес виникнення кластерів як конкретний приклад глобалізації у своїй місцевості і вбачають у цьому загрозу своїм правам;
- проведення форумів, зустрічей та інших організаційних заходів учасниками кластерів.

Зазначимо, що Одеський регіон має свій унікальний набір підприємств, які мають бути досліджені з метою дати можливість у майбутньому сформуватися у високотехнологічні кластери.

Кластери виникають там, де конкуренція на регіональному рівні дає підприємствам можливість вибрати своє місце розташування винятково на основі критеріїв економічної ефективності, а не залежно від штучних бар'єрів, що впливають на міжрегіональну торгівлю та інвестиційну діяльність. Кластери можуть сприяти розвитку цього потенціалу, якщо вони створюють зв'язки з іншими кластерами в суміжних галузях. Ці групи компаній і організацій сприяють усуненню бар'єрів для перетворення нових ідей у нові продукти та отримання максимальної вигоди від глобалізації.

В умовах сучасної конкуренції всі кластери повинні бути орієнтовані на інноваційний розвиток. Регіони, що поєднують на своїй території венчурний капітал, високу кваліфікацію робочої сили і високу культуру наукових досліджень із сильними кластерними утвореннями, мають більше шансів стати кластерними центрами, в той час як регіони без кластерів, з ізольованою науковою базою ризикують опинитися серед тих, що відстають.

Висновками дослідження є те, що регіональна політика повинна бути спрямована на кластерну концепцію розвитку, як на державному рівні, так і на рівні регіонів. Світовий досвід останніх двох десятиліть свідчить про те, що в умовах ринкової глобалізації, швидкий підйом ведучих секторів економіки може здійснюватися шляхом застосування позитивного досвіду створення соціально-інтеграційних систем і їх найбільш ефективної форми – інноваційних кластерних об'єднань.

Література:

1. Зінченко О.П. Досвід та проблеми формування інноваційно-технологічних об'єднань, орієнтованих на випуск наукомісткої продукції [Електронний ресурс] / О.П. Зінченко, В.П. Ільчук, Л.Ф. Радзієвська, О.Б. Глаголева // Інтернет-журнал «Інновації в Києві».- 2005. - №1– Режим доступу: http://www.innovation.com.ua/pub/imagazine/archive/1_05/article9.php.
2. Пилипенко И.В. Принципиальные различия в концепциях промышленных кластеров и территориально-производственных комплексов // Вестник Московского университета. Серия 5, География. – 2004.- №5. – С. 3-9.
3. Макогон Ю.В. Регіональні економічні зв'язки і вільні економічні зони: Підручник / Ю.В. Макогон, В.І. Ляшенко, В.О. Кравченко. – Донецьк: ДонНУ, 2005. – 541с.
4. Конкурентоспроможність економіки України: місце України в основних світових рейтингах[Електронний ресурс]: Режим доступу:www.me.gov.ua/control/uk/publish.
5. Звіт про Конкурентоспроможність України 2011 // [составитель: Фонд «Ефективне Управління» у співробітництві з Всесвітнім Економічним Форумом] – 2011. – 162 с.
6. Бороненко В. Изучение роли кластеров в повышении конкурентоспособности региона // Економіст. – 2008.–№10.– С.50-51.